

Uniwersytet Warszawski
Wydział Orientalistyczny

mgr Katarzyna Wiktoria Sidło

**THE PROHIBITION OF GHARAR
(UNCERTAINTY/RISK IN COMMERCIAL TRANSACTIONS)
BASED ON THE MEDIEVAL
LEGAL AND RELIGIOUS LITERATURE**

abstrakt

Tematyka bankowości muzułmańskiej (Islamic banking and finance – IBF) od lat 70. zyskuje na znaczeniu. Aktywa podmiotów działających w ramach tego sektora tylko w 2014 roku wyniosły 1.87 biliona dolarów amerykańskich i co roku przybierają na wartości 17 proc., co czyni bankowość muzułmańską jednym z najszybciej rozwijających się sektorów rynku finansowego. Trend ten ma według analityków utrzymywać się jeszcze przez co najmniej kilka lat. Tak znacząca ekspansja bankowości muzułmańskiej przełożyła się na zauważalny wzrost zainteresowania tematyką operacji finansowych i szeroko pojętej ekonomii funkcjonujących zgodnie z zasadami szariatu, co z kolei zaowocowało pojawieniem się na rynku wydawniczym licznych publikacji poświęconych tym zagadnieniom.

Pomimo to, wiele tematów nadal pozostaje niedostatecznie zbadanych. Jednym z nich jest wczesny rozwój ekonomii muzułmańskiej oraz muzułmańskiej myśli ekonomicznej. Kolejnym – powody, dla których wprowadzono jedną z najważniejszych dla funkcjonowania muzułmańskich instrumentów finansowych zasad, mianowicie zakaz *gharar*, jak również wynikające z niego normy. Niniejsza praca jest więc próbą wypełnienia, a raczej – zapoczątkowania procesu wypełniania obu tych luk, czy też, gwoli precyzyjności, luki trzeciej, istniejącej na ich styku. Próba zbadania społeczno-ekonomicznego tła ugruntowania zakazu *gharar* podjęta została z interdyscyplinarnej, wielowymiarowej perspektywy. Celem dysertacji jest przyczynienie się do głębszego zrozumienia procesów rozwoju ekonomii muzułmańskiej oraz, co za tym idzie, do pewnego stopnia także instrumentów i zasad rządzących współczesnym rynkiem bankowości muzułmańskiej. W szerszym – i raczej ambitnym – ujęciu, wyniki przeprowadzonego badania mogą wzbogacić stan wiedzy o mechanizmach współzależności pomiędzy ścieżkami rozwoju myśli ekonomicznej i religijnej, a także ich zależności od społecznych, ekonomicznych i politycznych realiów czasów, na które ten rozwój przypadał.

Obrane w pracy podejście ugruntowane jest w teorii ekonomii religii oraz socjologii religii; za Maxem Weberem przyjmuję, że religie i ich rozwój mają konsekwencje natury ekonomicznej (i *vice versa*). Opieram się również na założeniu Erica Hobsbawma, że "nie ma historii gospodarczej lub społecznej, historii antropologicznej lub psychoanalitycznej; jest tylko historia"¹. W związku z powyższym, przy analizie wybranych tekstów źródłowych – do których zalicza się Koran, komentarze koraniczne, Sunna, prace wczesnych prawników i teologów muzułmańskich oraz inne teksty m.in. z gatunków *maghāzī* i *sīra* – odwołuję się do krytycznej analizy dyskursu. Jako że głównym źródłem zakazu *gharar* jest jedna z tradycji proroka, szczególna uwaga poświęcona jest analizie hadisów. W tym celu łączę zmodyfikowaną, rozwiniętą przez H. Motzkiego i G.H. Juynbolla metodę *isnad-cum-matn* oraz metody historycznej analizy źródeł, w których dane hadisy zostały zgromadzone.

Praca składa się ze Wstępu i pięciu Rozdziałów, poprzedzonych notą transliteracyjną, listą skrótów oraz spisami Tabel i Wykresów. Rozpoczynający ją Wstęp zawiera tło teoretyczne, oraz przedstawia cele badawcze i znaczenie prowadzonych dociekań, a także przegląd i krótkie i omówienie literatury oraz wybranych metod jej analizy.

Rozdział 1 zawiera przegląd znanych definicji terminu *gharar* ukutych zarówno przez muzułmańskich jak i nie-muzułmańskich uczonych działających pomiędzy VII w. n.e. a czasami współczesnymi. Omawia także źródła zróżnicowanego zrozumienia tegoż, a także jego wpływ na różnego rodzaju transakcje.

W Rozdziale 2 zbadane są szczegółowo hadisy uważane za podstawę do zakazu *gharar*. Dzięki zastosowaniu metody *isnad-cum-matn*, analizie poddane są zarówno łańcuchy przekazicieli, jak i sam tekst tradycji.

Rozdział 3 poświęcony jest analizie kontraktu *salam (salaf)*, czyli transakcji natychmiastowej płatności i odroczonej dostawy przedmiotu sprzedaży. Kontrakt ten, przynajmniej w teorii, powinien być bowiem niedozwolony w związku z mającym swoje źródło w zakazie *gharar* zakazem sprzedaży przedmiotów, które w momencie zawierania transakcji nie istnieją.

Rozdział 4 dostarcza istotnych informacji na temat historycznej, społeczno-ekonomicznej i politycznej rzeczywistości Półwyspu Arabskiego oraz sąsiednich terytoriów pomiędzy VI a drugą połową X wieku n.e..

Wnioski z poprzednich rozdziałów zintegrowane są w Rozdziale 5, w którym przedstawione są również ostateczne rezultaty przeprowadzanej analizy. Pracę kończy Bibliografia zawierająca spis tekstów źródłowych oraz opracowań użytych w przygotowywaniu pracy.

¹ Eric Hobsbawm, *On History* (London: Abacus, 1998), s. 88.